

ustvarila »zaprt pesniški svet z značilno prepoznavno poetiko« (2017: 200). Pelin žena je ključna zbirka pesničinega opusa, v njej je »izpostavljena arhetipska oseba čarovnice« (2017: 200–201). V zbirki Sosed gora se pesmi fragmentirajo, avtorica posnema ritem, melodijo ljudskih pesmi. Identifikacija pesnice s čarovnico se še ni izgubila. V »sarkastično grenki« (2017: 206) zbirki Tisti čas je ubeseden konec iluzij in pri nekaterih pesmi naslonitev na zaklinjanja in zarotitve Daneta Zajca.

V *Spremembah lirskega subjekta v slovenski poeziji v šestdesetih letih* se Alenka Jensterle Doležal ukvarja z lirskim subjektom v času moderne lirike. V šestdesetih letih so se namreč vzpostavile raznolike poetike in pesniške imaginacije. Pojavil se je moderni diskurz, dezintegracija subjekta. Že generacija pred koncem petdesetih let je »eksperimentirala, na novo tematizirala razumevanje lirskega subjekta« (2017: 211). Pesniki tedanjega časa so izhajali iz filozofije eksistencializma in Heideggerja. Lirski subjekt je pri Danetu Zajcu kot značilnemu predstavniku tega obdobja in ostalih predstavlja distanco subjekta do sebe, sveta. Subjekt je lahko živalski lik, mitološka oseba, lahko se tudi umakne. Pesniki se večkrat navezujejo na evropske modernistične pesnike. Generacija pesnikov se je v motivih rada navezovala tudi na slovensko ljudsko slovstvo, o čemer priča npr. poezija Svetlane Makarovič. Bistven premik v razumevanju lirskega subjekta predstavlja Šalamunov Poker. To obdobje je bilo tudi obdobje konkretne in vizualne poezije, avantgardne skupine, pesniški modernizem in neoavantgarda se dokončno uveljavita. Pesnik Niko Grafenauer je korenito spremenil pogled na lirski subjekt, npr. v zbirkah *Stiska jezika* (1965), *Štukature* (1975).

V tem obdobju je pomemben premik tudi poudarek na bralcu, ki za avtorja postane bistveni naslovnik. Lirski jaz se je po besedah avtorice »razdrobil, pomnožil, se umaknil v maske, motivne drobce, izginil v labirintu jezika« (2017: 216).

Znanstvena monografija *Ključni od labirinta: o slovenski poeziji* zaradi poglobljenih vsebin o poeziji slovenskih pesnikov in pesnic pomeni izvirni znanstveni prispevek na področju literarne zgodovine, kritičnega in pozornega bralca pa vseskozi nagovarja k premisleku, zlasti v kontekstu kulturnega spomina, ter mu omogoča nova spoznanja.

Janja Vollmaier Lubej

janja.v@windowslive.com

JOOP VAN DER HORST, 2016:
PROPAST STANDARDNOGA
JEZIKA. MIJENA U JEZIČNOJ
KULTURI ZAPADNE EUROPE.
Zagreb: Srednja Europa. 258 str.

Johannes (Joop) van der Horst (1949.–) nizozemski je lingvist koji trenutno radi na Filozofskom fakultetu Katoličkog sveučilišta u Leuvenu i iznimno plodan znanstvenik, autor mnogih znanstvenih radova i monografija koje, između ostalog, najčešće tematiziraju povijest nizozemskog, sintaksu i jezične promjene. Svoje spoznaje o tim i drugim lingvističkim poljima van der Horst je dugi niz godina, osim u znanstvenim publikacijama, objavljivao u tjednim kolumnama u nekoliko nizozemskih novina, a imao je i svoj radijski program

o jeziku. Zbog svog pristupačnog načina bavljenja lingvistikom i njezine popularizacije, višestruko je nominiran i nagrađivan.

Autorov pristupačan način pisanja može se lako uočiti u njegovoj monografiji izvornog naziva *Het einde van de standaardtaal. Een wisseling van Europese taalcultuur* koja je objavljena 2008. godine, a prošle godine uspješno prevedena na hrvatski pod naslovom *Propast standardnog jezika. Mijena u jezičnoj kulturi Zapadne Europe*. Premda s osam godina zakašnjenja, prijevod knjige na hrvatskom izlazi upravo u vrijeme u kojem se u hrvatskim lingvističkim krugovima sve više raspravlja o standardnom jeziku.

Sama se monografija sastoji od *Uvoda* i osam poglavlja, a dopunjena je *Bilješkama*, tj. korištenim izvornim tekstovima, *Literaturom* i *Kazalom imena*. U svojoj se biti navedenih osam poglavlja mogu podijeliti na nekoliko blokova s obzirom na tematiku. U prvom tematskom bloku (poglavlja 1–4) autor tako govori o nastanku, razvoju i širenju renesansnih pogleda na svijet, posebice jezik, dok u drugom tematskom bloku (poglavlja 5–8) autor govori o njihovom postupnom nestajanju.

Kako van der Horst ističe u samom *Uvodu* (str. 1–10), svi se mi već nalazimo usred promjene, u vremenu kada se naše ideje o jeziku i naši stavovi prema jeziku korjenito mijenjaju i postaju drukčiji nego što su bili stoljećima. Što se tiče jezika, autor postavlja mnoga pitanja za koja i sam zna da je uistinu teško odgovoriti. »Koje su ispravne ideje o jeziku? Koji je stav najbolji? Nije jednostavno odgovoriti na ta pitanja. Naime, nije lako reći ni što je to jezik. Jezik se ne može usporediti ni sa čime. Pa ipak je tako uobičajen i sam po sebi razumljiv, sveprisutan i toliko neophodan da

bez njega ne možemo zamisliti ljudski život« (str. 6). Jedno je, prema autoru, sigurno: sve te ideje, stavovi, spoznaje i mišljenja o jeziku »vuku korijene s početka renesanse, iznimno važne prekretnice za zapadni svijet čiji se prvi znaci pojavljuju u četrnaestom stoljeću, dok vrhunac doživljava u šesnaestom. Ako to šire sagledamo, mogli bismo čak ustvrditi da je naše shvaćanje jezika zapravo renesansno. Mnogo toga što danas smatramo samorazumljivim kad je riječ o jeziku, bilo je prije razdoblja od četrnaestog do šesnaestog stoljeća posve nepojmljivo« (str. 7). Od renesanse se jezik, naime, shvaća kao nešto rascjepkano i podijeljeno na različite »narodne jezike«, što se pak postiže sastavljanjem gramatika i rječnika te određivanjem normi i pravopisa, pri čemu pisani jezik postaje daleko najvažniji aspekt jezika. Također jedno od otkrića renesanse jest i strah od jezičnih promjena, puristički strah od posuđenica i sve masovnija »jezična skrb«, a takvo se renesansno shvaćanje jezika nastavilo i u 17., 18., 19. pa i u 20. stoljeću. Stoga autor smatra da smo donedavno i mi sami bili ljudi renesanse. »Čini mi se da nije pretjerano reći kako se zadnjih desetljeća u području jezika promijenilo više nego u prethodnih 500 godina« (str. 8), zaključuje van der Horst. Prema njemu, kraj renesansnog shvaćanja jezika počinje već u 2. polovici 19. st. jer u to vrijeme »[p]rimat pisanog jezika dovede se u pitanje i pojavljuju se sumnje u opravdanost ideje o rascjepkanosti jezika. No proći će još dobar dio dvadesetog stoljeća prije nego što će se uvriježeni stavovi zaista poljuljati ili srušiti. A rezultati svega toga postat će jasno vidljivi tek u naše doba. U rječnicima, pravopisu, abecednom sustavu, jezičnom obrazovanju, prevodenju, položaju 'standardnog jezika', ulozi engleskoga u

svakodnevnom životu. (...) Riječ je, čini mi se, o općoj europskoj, odnosno zapadnjačkoj 'jezičnoj krizi', upravo kao što je i renesansa bila općeeuropska, odnosno zapadnjačka. Cilj mi je pokazati da se radi o mijeni jezično-kulturne paradigme, pri čemu na mjesto uvriježene renesansne jezične kulture dolazi jedna nova, izrazito drukčija jezična kultura. Jedan od aspekata te mijene jest i nestanak standardnoga jezika« (str. 8).

Nestanak standardnoga jezika autor najavljuje da će prikazati na primjeru povijesti pet relevantnih jezika: talijanskog, francuskog, njemačkog, engleskog i nizozemskog, a on bi se mogao uočiti i u drugim europskim jezicima. Međutim, na kraju samog *Uvoda* autor naglašava da taj njegov prikaz neće biti onakav kakav možda zaslužuje biti. Njegova je monografija zapravo esej, a ne znanstvena studija, no to ne bi trebalo, kako i sam ističe, umanjiti njezinu vrijednost. On ionako polazi od shvaćanja da promišljanje ne treba slijediti znanost, već da joj, uz naknadne ispravke, treba prethoditi.

Javljanje renesansne jezične kulture van der Horst počinje opisivati u prvom poglavlju naslovljenom *Renesansa (početak)* (str. 11–41). Kako zaključuje, u 14. se stoljeću počinju javljati djela pisana na narodnom jeziku, za razliku od prijašnjih stoljeća u kojima su sva djela gotovo isključivo bila pisana na latinskom jeziku. Tako u 14. stoljeću svoja djela na talijanskom počinju pisati Dante, Petrarca i Boccaccio, premda ni sami nisu bili zadovoljni svojim pisanjem na narodnom idiomu, a i drugima je pisanje na jeziku koji nije bio latinski bilo strano i neuvjerljivo. No upravo se u to vrijeme takvi stavovi polako počinju mijenjati. »Ono što je pomoglo da se humaniste pridobije za promidžbu talijanskog jezika bile su nove spoznaje

o latinskom, među ostalim to da su u starom Rimu postojale velike razlike između jezika obična čovjeka (*sermo maternus*), jezika viših staleža (*sermo latinus*) i književnoga jezika (*sermo literarius*). Što je, dakle, funkcioniralo u antici, zacijelo može funkcionirati i u suvremeno doba. Zato bi talijanski, uz prosti ulični jezik, trebao dobiti dotjeranu i književnu inačicu« (str. 15). Na taj se način od 16. st. počelo razmišljati i u Francuskoj, Engleskoj, Njemačkoj i Nizozemskoj, a širenju je tih razmišljanja svakako pogodovao izum tiskarskog stroja otprilike 1450.

Da bi se ta književna inačica dotjerala što je bolje moguće, bilo je potrebno proširiti vokabular narodnog jezika, popisati ga u rječnicima, napisati gramatiku tog jezika, a prije svega standardizirati pravopis, što je po sebi bio dug i mukotrpan proces. Naravno, svaki je učenjak imao svoju viziju kultiviranog narodnog jezika pa se, gdje je to moguće, s vremenom osnivaju službene institucije koje preuzimaju brigu o jeziku. No zanimljivo je da se od gore navedenih zemalja samo u Italiji i Francuskoj osnivaju jezične akademije. »U Nizozemskoj i Njemačkoj, a isto vrijedi i za Englesku, ljudi zaziru od neke takve službene instancije i više im je stalo do individualnih sloboda« (str. 28).

Također se tek u renesansi javlja svijest o jezičnoj mijeni, o tome da se jezik mijenja s vremenom, počevši od Italije, a ta je misao vjerojatno nastala uspoređivanjem latinskog i tadašnjih talijanskih dijalekata. »Postojala je vrlo neodređena ideja o tome da stanovnici Italije govore otprilike isti jezik kao njihovi davni preci iz klasične starine. Mislilo se da još uvijek govore latinski. Kada se, međutim, u renesansi svjesno posegnulo za velikim klasičnim piscima te se latinskom vratilo njegovo klasično

obličje, nije se moglo oteti zaključku da postoje velike razlike između latinskog i tadašnjih narodnih dijalekata» (str. 30).

S vremenom preko jezika dolazi i do nacionalnog ponosa i natjecateljskog duha između naroda. Svaki narod počinje svoj jezik smatrati boljim od bilo kojeg drugog, pri tom skupljajući argumente koji bi sve to trebali potvrditi poput: količine jednosložnih riječi, pretpostavljene starosti, više kvalitete u filozofskim raspravama, same ljepote, lakoće kojom se tvore nove riječi itd. Međutim, ta se superiornost jezičnoga karaktera kroz stoljeća, a pogotovo u 18. i 19. st., sve više dovodi u vezu s karakterom nacije, pri čemu dolazi do negativnog prizvuka. »Superiornost koja se u početku pripisuje vlastitom jeziku, počinje se s istom lakoćom pripisivati vlastitom narodu. I baš kao što se jezik treba održavati 'čistim' i štititi protiv 'stranih utjecaja', čut će se sve više glasova koji protiv 'stranih utjecaja' žele zaštititi i narod. Porast nacionalizma u Europi usko je povezan s utjecajem renesanse i svuda čvrsto isprepleten s idejama o jeziku« (str. 34).

Povezano s time jest i autorovo razmišljanje o renesansnoj svijesti o ljudskoj jedinki i individualnosti. Autor primjećuje kako je ta, jedna od glavnih ideja renesanse, u opreci s konceptom narodnog jezika, jezika kolektiva koji je lišen svake »osobnosti«. »Budući da se na psihološkoj razini uz poštovanje i divljenje počela posvećivati pozornost individualnim osjećajima i opažanjima, bilo je lako moguće da se isti takav stav zauzme i prema individualnom jeziku, idiolektu. To ne djeluje samo kao mogući scenarij, već kao nešto samo po sebi razumljivo. Međutim, jezični razvoj krenuo je drugim putem. Umjesto idiolektu, svu pozornost renesanse dobio je standardni jezik« (str. 35–36).

To su sve autorova razmišljanja koja, premda svima nama nepojmljiva, zapravo golicaju maštu.

Svoja promišljanja o širenju renesansnih ideja u jeziku van der Horst nastavlja u sljedećem poglavlju jednostavnog naziva *Renesansa (nastavak)* (str. 43–71). U njemu se on ukratko osvrće na daljnji tijek normiranja jezika naglašavajući kako »[u] sedamnaestom stoljeću, a još više u osamnaestom i devetnaestom, normiranje će prerasti u pravu industriju« (str. 48), spominjući neke od najvećih normativaca tog vremena. To su: Pietro Bembo i Leonardo Salviati (Italija), François de Malherbe i Claude Favre de Vaugelas (Francuska), P. C. Hooft i Balthazar Huydecoper (Nizozemska), Robert Lowth i Samuel Johnson (Engleska) te Johann Christoph Gottsched i Johann Christoph Adelung (Njemačka). Oni »unatoč velikih razlika imaju mnogo toga zajedničkog. Svi se oni bore protiv nejasnoće, varijacije, nepravilnosti, nelogičnih konstrukcija, nedosljednosti. U granicama mogućnosti; ispočetka se ne postiže mnogo. Ono čemu teže jest red, jedinstvo, pouzdanost, a prije svega učvršćivanje, uređivanje jezika. Utvrđivanje je najvažnije: ako treba, moraju se prihvatiti i zbujujuće nepravilnosti, mora se odabrati i nesavršen pravopis, ali stalnost i pouzdanost su na prvom mjestu« (str. 53). No premda naizgled strogi i kruti, ti su normativci u usporedbi s kasnijima umnogome obzirniji i razumniji. Devetnaestostoljetni i dvadesetostoljetni normativci donose za razliku od njih samo kruta pravila i zabrane bez ikakva jasna objašnjenja. Čitajući dalje ovo poglavlje čitatelj dolazi do zaključka da autor ima izrazito negativan stav prema normativcima, što potvrđuju sljedeće njegove riječi: »Normativac, naime, stvara ovisnike. Koliko je normativac

stroži, toliko je ovisnost jača. Od silnih normi govornik postaje nesiguran, doživljava jezik kao minsko polje, svaki korak može biti pogrešan. U vlastitoj nesigurnosti hvata se za jezične savjetnike i rječnike. Ukratko, normativac stvara vlastito tržište» (str. 55).

U svom osvrtu na normativce van der Horst se osvrće i na filozofe koji su se gotovo istovremeno bavili umjetnim univerzalnim jezicima i filozofskim gramatikama. »Filozofi su stremili konstruiranom logičkom jeziku dok su normativci popravljali postojeće jezike. Moglo bi se reći da je u prvom slučaju riječ o novogradnji, a u drugom o renoviranju. Pa ipak su podudaranja bila veća nego što bi se pomislilo« (str. 66). To su karakteristike tipične za renesansu poput pojma savršenog prajezika, pojma jezične mijene kao negativne pojave, nezadovoljstva postojećim stanjem i, iznad svega, vjere u mogućnost obrade jezika. Drugim riječima, i filozofi i normativci su konstruirali umjetne jezike, što je zaključak s kojim bismo se i mi uvelike složili.

U sljedećim se poglavljima naslovljenima *Vidljivi jezik* (str. 73–91) i *Jezici postaju brojivi* (str. 93–123) autor dotiče pisanog jezika i njegova primata pri kraju renesansne jezične kulture. U to se vrijeme sva pozornost pridaje pisanom i normiranom jeziku jer je on najviše na udaru kritike. »Kod govora se može tolerirati više nego kod pisanja. Pisana riječ ostaje i zato zahtijeva više pažnje i brige« (str. 77). Također, autor uviđa da kroz stoljeća raste broj jezika da bi se on danas procijenio između 4000 i 6000 jezika. Stoljećima su se ta brojnost jezika i jezična varijacija smatrali negativnima, rasipanjem »nekad postojećeg jedinstva« (str. 104), dok se u današnje vrijeme, naočigled velikog izumiranja posebice malih jezika, toliki broj jezika

smatra bogatstvom, a njegovo opadanje siromaštvom. Nadalje, u suvremenom se jezikoslovlju nijedan jezik više ne smatra boljim od kojeg drugog jezika, premda se takvi stavovi mogu katkad osjetiti kod laika, pa se tako ni jezične promjene u pojedinom jeziku ne bi trebale doživljavati kao kvarenje ili nazadovanje nego »potpuno prirodan proces koji je nužan za razvoj jezika te je prisutan u svim (materinskim) jezicima« (str. 107).

Zanimljivo je što se u svojoj monografiji van der Horst osvrće i na prevođenje, posebice na prevođenje Biblije, obogaćujući nas pritom mnogim poznatim i nepoznatim činjenicama u povijesti prevođenja. »Budući da se u srednjem vijeku prilično malo prevodilo, a i kad se prevodilo, činilo se to prema nekim nama nedokučivim kriterijima, prevodilačko je umijeće zapravo potpuno zamrlo, u svakom slučaju ako se na prevođenje gleda kao što se gledalo u antici i od renesanse nadalje. Ako se riječ renesansa ('preporod') zbog čega treba shvatiti u doslovnom značenju, onda je to zbog prevođenja. Renesansa nam otkriva preporod prevođenja« (str. 113). Naime, za razliku od prijašnjih razdoblja, u renesansi se poštuje izvorni tekst, ali odredišni jezik dobiva svu pažnju, pri čemu ne dolazi do bilo kakvih dodavanja ili izostavljanja. To se prevodilačko načelo renesanse održalo sve do danas.

Sve gore navedeno, tj. prva četiri poglavlja ove monografije, imalo je za cilj prikazati renesansnu jezičnu kulturu u njenom nastanku, razvitku i širenju, dok će naredna četiri poglavlja pokazati kako su »se naše ideje o jeziku (a time i o jezičnom obrazovanju, gramatikama, rječnicima, sintaksi, pravopisu, normama, čitanju, pisanju, abecednom poretku, izgovoru itd.) u relativno kratkom

vremenu iz temelja promijenile. Stojljećima su ljudi imali određene ideje o jeziku, ali od otprilike 1860. sve više u njih počinju sumnjati, a od 1970. ti stari stavovi gube uvjerljivost i autoritet i polako se odbacuju. Umjesto njih se pojavljuju posve drukčija shvaćanja i posve drukčija uporaba. Čitava jezična kultura nestaje, a umjesto nje dolazi druga. Riječ je, dakle, o promjeni jezične kulture« (str. 120).

Svoj prikaz promjene jezične kulture van der Horst započinje petim poglavljem indikativnog naslova *Početak kraja* (str. 125–146). U tom se poglavlju dotiče, između ostalog, dvojice njemačkih lingvisti koji su na temelju svog rada ponudili drukčiju, nerenesansnu predodžbu o jeziku. Johannes Schmidt je 1872. godine u jednom svom radu prikazao da se jezici i dijalekti međusobno isprepliću te da je teško pokazati gdje jedan jezik počinje, a drugi završava, tj. objavio je svoju poznatu *teoriju valova*, dok je Georg Wenker 1876. godine na temelju svojih dijalektoloških istraživanja slično uočio da je izričito teško odijeliti jedan lokalni govor ili dijalekt od drugoga jer pojedine osobitosti može dijeliti više lokalnih govora ili dijalekata. Drugim riječima, u svakom vidu jezika postoji kontinuum. »Ustaljena predodžba o jeziku kao entitetu s manje ili više određenim granicama, o međusobno odvojenim jezicima, dovodi se od 1872. i 1876. u sumnju, proturječi joj se i praktički zamjenjuje korjenito drukčijom predodžbom o jeziku. Predodžbom o jeziku kao kontinuumu koji se ne može samo tako razdijeliti na segmente« (str. 135–136).

U ovome se poglavlju van der Horst dotiče latinskog jezika i njegova postupna ukidanja kao nastavnog predmeta u europskim državama jer se krajem 19. st. već umnogome smatrao »mrtvim«

jezikom. »Možemo bez pretjerivanja ustvrditi da je latinski bio jedan od paradnih konja renesanse. U posljednjim desetljećima dvadesetoga stoljeća zauvijek se vratio u štalu« (str. 144). Latinski, naime, nije bio čujni jezik, što je postajalo važno obilježje nove jezične kulture.

U sljedećem poglavlju naziva *Čujni jezik* (str. 147–186) autor pokazuje sve veću važnost govorenog jezika u drugoj polovici 19. st., što je moguća posljedica njegova oslobođanje od dviju najvećih zapreka: prostorne i vremenske. Naime, u to se vrijeme javljaju dva važna izuma koja su uvelike doprinijela sve većoj usmjerenosti na govoreni jezik, a to su izum gramofona i telefona koji su omogućili širu dostupnost govora. Također se u to vrijeme počinje provoditi jezična nastava koja sve više ističe važnost govorenog jezika i odbacuje staru gramatičko-prijevodnu metodu. Autor primjećuje kako se primat govorenog jezika u posljednje vrijeme može uočiti i kod govorenih knjiga koje su sve češće.

Pretposljednje poglavlje nosi naziv *Jezik je opet nebrotiv* (str. 187–209), a u njemu se van der Horst osvrće na očitu tendenciju raslojavanja jezika, što je vidljivo na primjeru engleskog koji se u svojim različitim lokalnim inačicama govori i piše po čitavom svijetu, ali i na tendenciju miješanja jezika, što se može vidjeti u vokabularu svih jezika koji je prepun internacionalizama. Drugim riječima, jezici se, kako autor primjećuje, sve više počinju odvajati, ali i približavati.

Imajući u vidu sve te promjene, autor ističe kako »[p]isani jezik i dalje će, naime, ostati veoma važan, samo što moramo zaključiti da on gubi svoj povlašten položaj iz doba renesanse. I u tom se pogledu čini da se krećemo ususret novim odnosima koji su pouzdano drukčiji

od onih na koje smo navikli« (str. 205). Međutim, zaključuje da se u suvremenom društvu pridaje puno manja važnost jeziku i književnosti nego što je to bilo slučaj u prijašnjim razdobljima. »To se vrlo jasno vidi u marginalizaciji onih koji skrbe o jeziku. Renesansa je, već je više puta rečeno, na neki način bila povezana s jezikom. Jezik je bio važan, a vodećim osobama u društvu nije bilo nimalo ispod časti intenzivno se baviti takvim važnim pitanjima. A danas tomu više nije tako« (str. 209).

U posljednjem, osmom poglavlju naslovljenom *Renesansa i standardni jezik* (str. 211–232) van der Horst zaključuje da je došao kraj renesansnom shvaćanju jezika, ali da je on došao sam od sebe. Kako kaže, »uvjeren sam da je vjerovanje u kultiviranje jezika nadasve renesansna ideja. Jezik je mnogo manje podatan za manipulaciju nego što se to mislilo proteklih stoljeća« (str. 212–213). Međutim, ne nudi razloge promjene takvog shvaćanja jezika. »U ovoj sam knjizi pokušao usporediti činjenice i razvojne smjernice koje su prema mojem mišljenju na neki način povezane. Vjerujem da će to štošta pojasniti, ali pritom ne pokušavam otkriti 'kauzalnost', izvesti 'konačne zaključke' i pronaći 'uzroke'. Takvu povezanost kakvu je ja vidim može se, dakle, osporiti« (str. 215).

Spominje i novi strah – strah da će s vremenom u svijetu ostati samo jedan ili nekoliko jezika. »Riječ je o modernom strahu, temeljno drukčijem od renesansnog straha od varijacija i dezintegracije. Sada vlada strah od izjednačavanja, homogenosti, sive jednoličnosti, osiromašenja. Mislim da taj novi strah neće ništa manje utjecati na budućnost nego što je renesansni strah utjecao na prošla stoljeća« (str. 224). No ne vjeruje da će svijet ikada govoriti istim jezikom

pa sam strah od jezične monokulture smatra posve nepotrebnim.

Također smatra da nova jezična kultura (još) nije zamjenila renesansnu jezičnu kulturu. »Možemo li sada podvući crtu? Je li renesansna jezična kultura doista prestala i nestala? Je li se nova jezična kultura u međuvremenu ukorijenila? Ne vjerujem. Preokret je, čini mi se, u punom zamahu, a još nas mnogo toga čeka. Nemojmo podcjenjivati ovo što se upravo događa« (str. 227–228). Prema njegovim predviđanjima, renesansna će se jezična kultura, koja je u svojoj biti bila europskog karaktera, još dugo održati, a nova će jezična kultura imati više svjetski karakter. Pravopis će se također promijeniti, a pojavit će se i alternative za tradicionalne rječnike. Jezikoslovlje će u svojoj biti izgledati posve drukčije.

Nakon tog posljednjeg poglavlja, koje je svojevrsni zaključak svega napisanog, autor donosi *Bilješke – izvorne tekstove* (str. 233–243) koje je koristio u monografiji i *Literaturu* (str. 245–252) s preko 140 najosnovnijih, ali uvelike važnih bibliografskih jedinica, a nakon nje *Kazalo imena* (str. 253–258).

Zaključno se može reći da je van der Horst kroz mnoge aspekte uspješno prikazao nit vodilju čitave knjige, a to je pojava renesanse jezične kulture i njezino nestajanje. Možda će se nekome autorovo skakanje s teme na temu činiti pretjerano i u prvi mah nepovezano, no svatko tko nastavi s čitanjem i dođe do kraja knjige brzo uviđa da je autor sve različite jezične i nejezične aspekte uspio povezati i tako s raznih pozicija uspio osvjetliti renesansnu jezičnu kulturu i njezin utjecaj. Međutim, ono što čitavoj monografiji nedostaje jest temeljit prikaz nove jezične kulture i propast standardnog jezika, kako glasi sam naslov. Istina je da je autor uspio

prikazati pojedine aspekte nove jezične kulture, no nije ih naveo dovoljno da bi čitatelja zaintrigirali ili barem malo uvjerali u tako veliku promjenu za koju tvrdi da se upravo događa. Štoviše, koliko u monografiji zapravo govori o jezičnim kulturama smatramo da bi naslov koji bi joj s obzirom na obrađenu tematiku bolje odgovarao glasio *Propast renesansne jezične kulture*, premda bi i taj naslov bio prebombastičan i pretjeran za problematiku koja se u monografiji obrađuje. Monografija, naime, nosi poprilično zloguk naslov s obzirom na ono što je uspjela prikazati pa čitatelj nerijetko ima dojam da van der Horst pojedine karakteristike nove jezične kulture potencira koliko i detektira. Također, autor je u monografiju odlučio uvrstiti selektivnu povijest engleskog, njemačkog, francuskog, talijanskog i nizozemskog standardnog jezika, no ni na jednom primjeru nije ponudio uvjerljive argumente koji bi potvrdili njegovu hipotezu o »urušavanju ograda« oko standardnih jezika i potpunju »dezintegraciju« standardnih jezika. Međutim, nakon što pročita knjigu, svaki se čitatelj sigurno upita u kojem je stadiju njegov standardni jezik i je li njegova propast na pomolu. U svakom slučaju, van der Horstova obaviještenost i erudicija, lakoća snalaženja u povijesti različitih jezika i kultura, njihovo povezivanje i pristupačno prezentiranje oduševljava pa će njegova monografija poslužiti kao pitko štivo i laicima, a ne samo jezičnim stručnjacima. No za to neće biti zaslužan samo van der Horst, nego i Radovan Lučić koji je na sebe preuzeo zadatak da prevede to važno djelo, što je i učinio gotovo besprijekorno. Sada nam nakon svega samo ostaje čekati i gledati hoće li u doglednoj budućnosti doći do onoga što je autor nazvao propašću standardnoga jezika

ili će sve možda krenuti nekim sasvim novim jezičnim i kulturnim tijekom.

Krunoslav Puškar

krunoslavpuskar2@gmail.com

SLOVENISTIKA 10. Zbornik predavanja. Ur. Mária Bajzek Lukácsné. Budimpešta: ELTE BTK, Szilv Filológiai Tanszék. 230 str.

Oddelek za slavistično filologiju Inštituta za slavistiku in baltistiku Filozofske fakultete Univerze ELTE v Budimpešti je ob 10. obletnici slovenistike organiziral mednarodno konferenco, ki se je odvijala 26. oktobra 2016. Slovesni otvoritvi so sledila tri plenarna predavanja (Marko Jesenšek: *Internacionalizacija in vloga slovenskega jezika v univerzitetnem izobraževanju*; István Lukács: *Prešernova in Petőfijeva »Železna cesta«*; Miran Hladnik: *Novo od Prešerna*) in referati v dopoldanski ter popoldanski sekciji. Leta 2017 pa je pod uredništvom Marije Bajzek Lukač izšel tudi vsebinsko bogat zbornik predavanj s pomenljivim naslovom *Slovenistika 10*. V njem je ob uredničinem uvodu zbranih devetnajst prispevkov vabljnih predavateljev in predavateljic s treh filozofskih fakultet (Univerze Loránda Eötvösa, Univerze v Mariboru, Univerze v Ljubljani) ter Inštituta za slovenski jezik ZRC SAZU, tematsko vezanih na področje jezika (fonetika, frazeologija, leksikografija, dialektologija, pragmatika, jezikovna politika, jezikovna zgodovina ...), književnosti oz. literarne vede in literarne zgodovine (npr. žanri, prešernoslovje, raziskovanje